

3. **Про затвердження** Положення про організацію роботи цілителя, який здійснює медичну діяльність в галузі народної та нетрадиційної медицини : наказ МОЗ України від 11 лют. 1998 р. № 36. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=279%2F94-%E2%F786909.

4. **Про рекламу** : Закон України 3 лип. 1996 р. № 270/96-ВР. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80.

5. **Основи** законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-ХІІ // Відом. Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – С. 19.

6. **Трахтенберг І.** Нетрадиційне цілителство і наука: компроміс неможливий / І. Трахтенберг, В. Шумаков // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2002. – № 2. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/Portal/All/her-ald/2002-02/6.htm.

List of references

1. **Hatash V.** Tsilytelstvo – dytia novoho chasu / V. Hatash // Dzerkalo tyzhnia. – 2006. – № 17(596).

2. **Pro vnesennia** zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia zastosuvannia metodiv profilaktyky, diahnozyky, likuvannia, reabilitatsii ta likarskykh zasobiv i zaniattia narodnoiu medytsynoiu (tsilytelstvom) : Zakon Ukrainy vid 17 trav. 2007 r. № 1033-v. – Rezhym dostupu : zakon.Rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.Cgi?nreg=270%2F96-%E2%F0.

3. **Pro zatverdzhennia** Polozhennia pro orhanizatsiiu roboty tsilytelia, yakyy zdiisniuie medychnu diialnist v haluzi narodnoi ta netradytsiinoi medytsyny : nakaz MOZ Ukrainy vid 11 liut. 1998 r. № 36. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=279%2F94-%E2%F786909.

4. **Pro reklamu** : Zakon Ukrainy vid 19 lystop. 1992 r. № 270/96-ВР. – Rezhym dostupu : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80.

5. **Osnovy** zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia : Zakon Ukrainy vid 19 lystop. 1992 r. № 2801-ХІІ // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1993. – № 4. – S. 19.

6. **Trakhtenberh I.** Netradytsiine tsilytelstvo i nauka: kompromis nemozhlyvyi / I. Trakhtenberh, V. Shumakov // Visn. Nats. akad. nauk Ukrainy. – 2002. – № 2. – Rezhym dostupu : www.nbuv.gov.ua/Portal/All/her-ald/2002-02/6.htm.

Надійшла до редколегії 28.07.14

Тетяна КОВАЛЕНКО

Національна академія державного управління
при Президенті України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ

Обґрунтовується актуальність дослідження проблем державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей; виокремлюються особливості здійснення державно-управлінської діяльності в цій сфері; здійснюється аналіз державної політики щодо соціального захисту дітей у ретроспективі та на сучасному етапі державотворення крізь призму механізмів формування та реалізації; обґрунтовуються основні напрями трансформації системи державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей.

Ключові слова: державне управління, механізми, соціальна політика, сучасні тенденції, суб'єкти управління, санаторно-курортне забезпечення, діти.

Тетяна Коваленко. Современные тенденции государственного управления в сфере санаторно-курортного обеспечения детей

Обосновывается актуальность исследования проблем государственного управления в сфере санаторно-курортного обеспечения детей; выделяются особенности осуществления государственного управления в этой сфере; осуществляется анализ государственной политики по социальной защите детей в ретроспективе и на современном этапе государственного строительства сквозь призму механизмов формирования и реализации; обосновываются основные направления трансформации системы государственного управления в сфере санаторно-курортного обеспечения детей.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы, социальная политика, современные тенденции, субъекты управления, санаторно-курортное обеспечение, дети.

Tetiana Kovalenko. Contemporary tendencies of public administration in the field of medical-resort provision for children

The topicality of the investigation of public administration problem in the sphere of children sanitary and health resort providing is proved; peculiarities of public administrative activity in this sphere are distinguished; the analysis of the state policy as to social protection of children in retrospective review and on the contemporary stage of the state building in the light of formation and implementation mechanisms is made; main directions of transformation of the system of public administration in the sphere of children sanitary and health resort providing are substantiated.

Key words: public administration, mechanisms, social policy, contemporary tendencies, agent of management, medical-resort provision, children.

У період активної перебудови українського суспільства надзвичайно актуальною є необхідність визначення механізмів здійснення державного впливу на систему соціального захисту дітей як найбільш незахищеної верстви населення. Це обумовлено, насамперед, необхідністю здійснення практичних кроків у реалізації Україною засад Всесвітньої новітньої парадигми ідеології здоров'я [7] як найвищої соціальної цінності держави й суспільства в межах реалізації програми «Здоров'я-2020: український вимір».

Сфера охорони дитинства в Україні, як зазначає вітчизняна дослідниця Л. Кривачук, визнана на законодавчому рівні стратегічним загальнонаціональним пріоритетом [5]. Але на сучасному етапі в цій сфері існує надзвичайно багато проблем, які потребують негайного державного втручання. Насамперед це загальна криза системи охорони дитинства та системи охорони здоров'я, невпинне зростання негативних тенденцій у дитячому середовищі (тютюнопаління, уживання алкоголю та наркотиків, асоціальна поведінка, захворювання на туберкульоз та ВІЛ/СНІД тощо), стійка тенденція до погіршення показників стану здоров'я дітей та підлітків, збільшення випадків інвалідності серед дітей, обмеження доступу до загальнодержавних та регіональних програм оздоровлення та відпочинку тощо. Останнє спонукало до більш ретельного вивчення стану проблем у цій сфері. Так, аналіз вітчизняної нормативно-правової бази з питань санаторно-курортного забезпечення дітей (близько 800 документів) та актів міжнародного права виявив значні суперечності та неузгодженість правових механізмів регулювання суспільних відносин у зазначеній сфері. Усе вищезазначене підтверджує своєчасність та актуальність здійснення наукового дослідження на задану тему.

Аналіз наукових досліджень та публікацій показав своєчасність та актуальність дослідження проблем формування та реалізації державної політики у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні. Так, незважаючи на значну кількість попередніх наукових напрацювань щодо різних аспектів соціального захисту населення, наведених у наукових працях Н. Борецької, П. Гамана, В. Мегедь, Е. Лібанової, М. Кравченко, Л. Кривачук, Я. Радиша, О. Соколової, В. Трощинського, О. Петрос, О. Шаптали та інших дослідників, проблему формування та реалізації державної політики у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні не можна вважати остаточно дослідженою на сучасному етапі через існування значної кількості зовнішніх та внутрішніх викликів у цій сфері.

Мета статті полягає в дослідженні сучасних тенденцій державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення

дітей для подальшого вдосконалення механізмів формування та реалізації державної політики соціального захисту дітей.

Як зазначають дослідники Д. С. Дігтяр [2] та М. В. Кравченко [4], державна політика багатьох зарубіжних країн сьогодні зазнає трансформації управлінських підходів у сфері соціального захисту населення. Стосовно предмета даного дослідження було з'ясовано, що до 2000 р. країни пострадянського простору застосовували традиційну модель управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей, яка ґрунтується на адміністративно-командному підході. Після 2000 р., з упровадженням ринкових засад господарювання в системі санаторно-курортного забезпечення дітей, почала переважати страхова модель управління з різними організаційно-правовими формами надання санаторно-курортних послуг. Але принциповою відмінністю зарубіжних підходів управління в цій сфері від вітчизняних є максимізація лікувально-оздоровчого компонента в системі державного замовлення на санаторно-курортні послуги для дітей та мінімізація відпочинкових послуг за бюджетні кошти. Так, у країнах ЄС санаторно-курортне забезпечення дітей як складова політики соціального захисту тільки частково інтегрована в систему страхової медицини (медична реабілітація, санаторне лікування), але в переважній більшості європейських країн відбулась її інтеграція (особливо відпочинкового компонента) у сферу туризму та рекреації, що не передбачає бюджетних витрат за цим напрямом [8].

Водночас слід зазначити, що державне управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні здійснюється через взаємодію механізмів формування й реалізації державної політики у сфері соціального захисту дітей та характеризується рядом таких особливостей:

– мета санаторно-курортного забезпечення дітей має комплексний характер, що полягає у здійсненні заходів з організації лікування, медичної реабілітації, оздоровлення та відпочинку серед цієї особливої категорії населення;

– санаторно-курортне забезпечення дітей здійснюється на базі дитячих закладів оздоровлення й відпочинку та дитячих санаторно-курортних закладів (у тому числі спеціалізованих), розташованих на територіях курортів державного та місцевого значення або в лікувально-оздоровчих місцевостях (курортах), із максимальним використанням природних лікувальних ресурсів, фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та забезпечення належних культурно-побутових умов, спеціального лікувально-оздоровчого режиму тощо;

– суспільні відносини у сфері державного управління санаторно-

курортним забезпеченням дітей в Україні мають спеціальний дозвільний спосіб регулювання (порядок організації направлення дитини на санаторно-курортне лікування встановлюють центральні органи виконавчої влади, що передбачає систему соціального включення чи сегрегації);

– покриття витрат (повне або часткове) на санаторно-курортне забезпечення дітей здійснюється Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фондом соціального страхування від нещасних випадків, Державним бюджетом України та іншими бюджетами, відповідно до чинного законодавства;

– в Україні право дитини на санаторно-курортне забезпечення має імперативний характер;

– реалізація права дітей на санаторно-курортне забезпечення має міжнародний вимір і здійснюється на двокомпонентній основі (лікування й оздоровлення) на підставі укладання міжнародних угод та виконання міжнародних програм (Україна – Куба, Україна – Ізраїль);

– потреби дітей у санаторно-курортному забезпеченні задовольняються згідно з нормами чинного законодавства, на індивідуальному рівні або на рівні соціальної групи;

– в Україні унормовано заявний спосіб отримання санаторно-курортного забезпечення дітей.

У процесі провадження державної політики у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей українська держава застосовує різні засоби, методи та інструменти [1; 6]. Так, на основі дослідження сутності технологій управління в зазначеній сфері доцільно виокремити декілька етапів формування та розвитку державної політики: 1983 – 1986 рр. – підготовчий етап; 1986 – 1990 рр. – етап формування основних засад державної політики у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей; 1992 – 1999 рр. – етап формування організаційно-функціональної структури державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей; 2000 – 2009 рр. – етап стандартизації послуг у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей; з 2010 р. до сьогодні – етап оптимізації організаційно-функціональної структури та модернізації системи державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей. Ретельний аналіз нормативно-правових документів за кожним із виділених етапів дозволяє зробити висновок про те, що впродовж новітньої історії державотворення України у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей відбулась трансформація *ідеологічних* (від лікування до відпочинку), *організаційних* (стійкий тренд на домінування амбулаторних організаційно-правових форм забезпечення над стаціонарними), *інституційних* (неодноразова

зміна національних координаторів, постійний президентський, урядовий та парламентський контроль), *фінансових* (заміна натуральних послуг на грошові форми забезпечення), *функціональних* (перерозподіл повноважень у задоволенні санаторно-курортних потреб з центрального на регіональний та місцевий рівні) та *правових засад* (переважання підзаконних актів над законодавчими під час регулювання суспільних відносин у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей) державно-управлінської діяльності.

Наступною особливістю державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей слід назвати те, що в сучасній системі суспільних відносин у сфері соціального захисту дитячі санаторно-курортні заклади та дитячі заклади оздоровлення й відпочинку слід вважати тими інституціями, у яких відбувається соціалізація дитини в умовах формування гуманістичного здоров'яформуючого простору [3]. Так, у результаті дослідження було доведено, що об'єкти управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей в Україні – це певні групи дітей, першочерговість права яких на отримання санаторно-курортного забезпечення закріплена в чинному законодавстві України, а практично це право реалізується за принципом поетапного соціального включення з можливістю здійснення моніторингових вимірювань за такими пріоритетними напрямками: *здоров'язберігаюче включення* – кількість дітей, які перебувають на диспансерному обліку й були залучені впродовж року до програм санаторно-курортного забезпечення; *соціально-захисне включення* – кількість дітей, залучених упродовж року до програм санаторно-курортного забезпечення серед дітей таких категорій: діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; бездоглядні та безпритульні діти; діти-інваліди; діти, потерпілі від наслідків Чорнобильської катастрофи; діти, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф; діти з багатодітних і малозабезпечених сімей; діти, батьки яких загинули від нещасних випадків на виробництві або під час виконання службових обов'язків; діти, які потребують особливих умов для оздоровлення; діти з особливими фізичними та психічними потребами, які не можуть перебувати в закладах оздоровлення та відпочинку самостійно, потребують індивідуального догляду та створення спеціальних умов; *соціально-мотиваційне включення* – кількість дітей, залучених упродовж року до програм санаторно-курортного забезпечення серед дітей таких категорій: талановиті та обдаровані діти (переможці міжнародних, всеукраїнських, обласних, міських, районних олімпіад, конкурсів, фестивалів, змагань, спартакіад,

відмінники навчання, лідери дитячих громадських організацій); дитячі творчі колективи та спортивні команди; *соціально-адаптаційне включення* – кількість дітей, залучених упродовж року до програм санаторно-курортного забезпечення серед дітей таких категорій: діти працівників агропромислового комплексу; діти працівників соціальної сфери села.

Особливістю державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей є те, що власне система державного управління є інституціонально незавершеною, і це, у свою чергу, негативно впливає на ефективність державно-управлінської діяльності. Тому доцільно сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення організаційного забезпечення застосування механізму державного управління в зазначеній сфері. Так, установлено, що основними фундаторами державної політики у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей є такі державні інституції: Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту. Так, зі здобуттям незалежності управлінська діяльність МОН України та МОЗ України як національних координаторів окремих державних соціальних програм у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей характеризується надзвичайною пасивністю та переважанням заходів галузевого управління. Після прийняття Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» (2008 р.), який закріпив на системній основі домінування оздоровчої та відпочинкової компоненти в структурі санаторно-курортного забезпечення дітей, важелі управлінського впливу перейшли до Мінсоцполітики України разом із фінансовим забезпеченням заходів з реалізації державних соціальних програм. Проте організаційне забезпечення державно-управлінської діяльності (відомча підпорядкованість дитячих закладів, інформаційні бази пацієнтів/клієнтів тощо) залишилось майже без змін. Усе це є підставою для пошуку та впровадження на центральному рівні нових організаційних форм міжгалузевої взаємодії (соціально орієнтовані інтегровані служби).

Підсумовуючи виклад основного матеріалу дослідження сучасних тенденцій державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей, можна сформулювати висновок про те, що державне управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей – це цілеспрямована діяльність системи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних установ та громадських об'єднань, роботодавців тощо з правової легітимізації та практичного сприяння в реалізації соціальних прав

дітей на відновлення та зміцнення здоров'я в спеціалізованих санаторно-курортних закладах (за наявності в них певних медичних показань та відсутності протипоказань), а також цілеспрямована діяльність із забезпечення прав дітей на оздоровлення та відпочинок, яка реалізується суб'єктами управління на основі програмно-цільового підходу на міжнародному, національному, регіональному, місцевому рівнях з метою задоволення індивідуальних чи групових потреб об'єкта управління. У той самий час механізми формування та реалізації державної політики у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей слід розглядати як складну систему, спрямовану на досягнення поставлених цілей у сфері соціального захисту дітей з метою задоволення потреб у лікуванні, медичній реабілітації, оздоровленні та відпочинку, яка, водночас, являє собою сукупність правових норм, систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування, систему дитячих санаторно-курортних закладів та закладів оздоровлення й відпочинку різних форм власності, а також включає практичні заходи, принципи, методи та інструменти, за допомогою яких здійснюється формування та реалізація державної політики України у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей.

Таким чином, проведений аналіз сучасних тенденцій державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення дітей є актуальним напрямом досліджень у галузі науки «Державне управління», який суттєво розширює горизонти здійснення перспективних науково-прикладних досліджень у цій сфері.

Список використаних джерел

1. **Гаман П. І.** Державне регулювання розвитку рекреаційної сфери Карпатського регіону України : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Гаман П. І. ; Рада з вивчення продуктивних сил України НАН України. – К., 2009. – 36 с.
2. **Дігтяр Д. С.** Новий етап соціальних реформ у країнах Центральної та Східної Європи / Д. С. Дігтяр // Проблеми прогнозування. – 2008. – № 31. – С. 59 – 65.
3. **Коваленко Т. Ю.** Дитина як об'єкт державного управління у сфері санаторно-курортного забезпечення / Т. Ю. Коваленко // Держ. упр. та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2014. – Вип. 2(21). – С. 108 – 118.
4. **Кравченко М. В.** Система соціального захисту населення як об'єкт державної політики: методологія та практика : монографія / М. В. Кравченко. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. – 451 с.
5. **Кривачук Л. Ф.** Державна політика у сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація : монографія / Л. Ф. Кривачук. – Л. : ЛДФА, 2012. – 480 с.

6. **Механізми** державного регулювання санаторно-курортного лікування та медичної реабілітації військовослужбовців в Україні: генезис і тенденції розвитку (вступ до проблеми) / Я. Ф. Радиш, В. П. Мегедь, О. М. Соколова [та ін.] // Держава і регіони. Сер. «Державне управління». – 2012. – № 1. – С. 69 – 76.

7. **Health 2020**: a European policy framework supporting action across government and society for health and well-being. – Access mode : www.euro.who.int/en/about-us/governance/regional-committee-for-europe/past-sessions/sixty-second-sessio.

8. **Leczenie** uzdrowiskowe. Leczenie dzieci. NFZ. – Режим доступу : www.nfz-warszawa.pl.

List of references

1. **Haman P. I.** Derzhavne rehulivannia rozvytku rekreatsiinoi sfery Karpatskoho rehionu Ukrainy: dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.02 / Haman P. I. ; Rada z vyvchennia produktyvnykh syl Ukrainy NAN Ukrainy. – К., 2009. – 36 s.

2. **Dihtiar D. S.** Novyi etap sotsialnykh reform u krainakh Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy / D. S. Dihtiar // Problemy prohnozuvannia. – 2008. – № 31. – S. 59 – 65.

3. **Kovalenko T. Yu.** Dytna yak ob'ekt derzhavnoho upravlinnia u sferi sanatorno-kurortnoho zabezpechennia / T. Yu. Kovalenko // Derzh. upr. ta mistseve samovriaduvannia : zb. nauk. pr. – D. : DRIDU NADU, 2014. – Vyp. 2(21). – S. 108 – 118.

4. **Kravchenko M. V.** Systema sotsialnoho zakhystu naselennia yak ob'ekt derzhavnoi polityky: metodolohiia ta praktyka : monohrafiia / M. V. Kravchenko. – К. : Inform.-analit. ahentstvo, 2012. – 451 s.

5. **Kryvachuk L. F.** Derzhavna polityka u sferi okhorony dytynstva v Ukraini: formuvannia ta realizatsiia : monohrafiia / L. F. Kryvachuk. – L. : LDFA, 2012. – 480 s.

6. **Mekhanizmy** derzhavnoho rehulivannia sanatorno-kurortnoho likuvannia ta medychnoi rehabilitatsii viiskovosluzhbovtziv v Ukraini: henezys i tendentsii rozvytku (vstup do problemy) / Ya. F. Radysh, V. P. Mehed, O. M. Sokolova [ta in.] // Derzhava i rehiony. Ser. «Derzhavne upravlinnia». – 2012. – № 1. – S. 69 – 76.

9. **Health 2020**: a European policy framework supporting action across government and society for health and well-being. – Access mode : www.euro.who.int/en/about-us/governance/regional-committee-for-europe/past-sessions/sixty-second-sessio.

10. **Leczenie** uzdrowiskowe. Leczenie dzieci. NFZ. – Режим доступу : www.nfz-warszawa.pl.

Надійшла до редколегії 10.09.14

Сергій КОРНІЄВСЬКИЙ

Національна академія державного управління
при Президенті України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ В РЕГІОНАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ

Визначається роль методів і моделей системного аналізу як найбільш конструктивного напрямку системних досліджень регіональних системних утворень. Аналізуються підходи та визначення щодо розуміння системного аналізу. Виділяються головні напрями та основні процедури системного аналізу регіональних системних утворень. Пропонується побудова узагальненої моделі території як результат системного аналізу регіонального системного утворення, яка орієнтована на розроблення комплексної політики розвитку регіону.

Ключові слова: система, системний підхід, системний аналіз, підсистема, вирішення завдань, модель.

Сергей Корниевский. Использование системного анализа в региональном управлении

Определяется роль методов и моделей системного анализа как наиболее конструктивного направления системных исследований региональных системных образований. Анализируются подходы и определения к пониманию системного анализа. Выделяются главные направления и основные процедуры системного анализа региональных системных образований. Предлагается построение обобщенной модели территории как результат системного анализа регионального системного образования, ориентированной на разработку комплексной политики развития региона.

Ключевые слова: система, системный подход, системный анализ, подсистема, решения задач, модель.

Sergii Kornievskiy. Using the system analysis in regional management

The article defines the role of the models and methods of system analysis as the most constructive direction in research of the regional system formations. The approaches and definitions in understanding the system analysis are analyzed. The key areas and basic procedures of system analysis system of regional entities are selected. It has been suggested construction of a generalized model of the territory as a result of a systematic analysis of the regional systems formation, which is focused on developing a comprehensive policy of the development.

Key words: system, systematic approach, systematic analysis, subsystem, problem solving model.

Ще в період становлення міст-держав Стародавньої Греції виникли два способи управління спільнотами людей, які існують і